

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki

NATALIA KAMIŁA CZOPEK

ORCID: 0009-0008-8894-5848

nataliaczopek2000@gmail.com

Nasilenie cyberprzemocy wśród uczniów szkół średnich w roli sprawcy, ofiary i świadka tego zjawiska

Increased Cyberbullying Among High School Students as Offenders, Victims and Witnesses of the Phenomenon

PROPOZYCJA CYTOWANIA: Czopek, N.K. (2024). Nasilenie cyberprzemocy wśród uczniów szkół średnich w roli sprawcy, ofiary i świadka tego zjawiska. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 37(4), 21–43. DOI: 10.17951/j.2024.37.4.21-43.

ABSTRAKT

Cyberprzemoc wśród młodych osób jest coraz bardziej powszechna i wpływa negatywnie na zdrowie psychiczne i funkcjonowanie społeczne. Zjawisko to obejmuje różne formy zachowań negatywnych w cyberprzestrzeni. Istotne jest zrozumienie skali problemu cyberprzemocy, identyfikacja głównych czynników ryzyka oraz form i konsekwencji dla funkcjonowania młodych osób. Badanie zostało przeprowadzone w celu określenia stopnia nasilenia odczuć młodzieży na temat przejawiania, doświadczania i obserwowania form cyberprzemocy. W trakcie badania posłużono się metodą CAWI, a narzędziem badawczym była Skala do Badania Cyberprzemocy (SdBC), która zawierała pytania dotyczące doświadczeń młodzieży związanych z cyberprzemocą w roli sprawcy, ofiary i świadka. W badaniach wzięło udział 252 uczniów w wieku 17–19 lat. Większość respondentów nigdy nie angażowała się, nie doświadczyła oraz nie była świadkiem cyberprzemocy. Cyberprzemoc jest uznawana za powszechny problem wśród uczniów szkół średnich. Istnieje potrzeba opracowania bardziej skutecznych programów profilaktycznych skierowanych do młodych osób, ze szczególnym naciskiem na najczęściej występujące formy przemocy w Internecie. Ważne jest zwiększenie świadomości młodzieży na temat konsekwencji takich zachowań.

Słowa kluczowe: cyberprzemoc; przemoc rówieśnicza; zachowania ryzykowne; młodzież; nasilenie

WSTĘP

Przemoc między uczniami coraz częściej przenosi się do przestrzeni wirtualnej, gdzie młodzi ludzie spędzają znaczną część swojego życia. Cyberprzemoc jest wynikiem zachowań ryzykownych i niebezpiecznych, które początkowo mają miejsce poza cyberprzestrzenią. Dla młodych osób świat wirtualny i rzeczywisty są ściśle ze sobą powiązane i wzajemnie na siebie oddziałują w ich codziennym funkcjonowaniu. Badania nad zachowaniami ryzykownymi oraz przemocą w sieci trwają od ponad dekady i są prowadzone przez naukowców na całym świecie. Zjawisko cyberprzemocy może przybierać różne formy, a jej związek z zachowaniami w świecie rzeczywistym obejmuje przyczyny, skutki oraz formy przejawiania przez młodzież (Pyżalski, 2012). Poprzez narażenie na cyberprzemoc ze strony rówieśników psychospołeczne funkcjonowanie młodych ludzi może pogarszać się, a najbardziej negatywnymi skutkami doświadczenia przemocy w sieci są: wzrost poziomu lęku, poczucie izolacji oraz zagrożenia, a także stany depresyjne, takie jak obniżony nastrój i samoocena. Ponadto ofiary cyberprzemocy mogą odczuwać wzrost frustracji, gniewu oraz wyobcowania społecznego, co negatywnie wpływa na ich rozwój emocjonalny i społeczny. Wychowanie w strachu i niepewności może prowadzić do długotrwałych problemów w relacjach interpersonalnych oraz trudności w nawiązywaniu zdrowych relacji (Walrave, Heirman, 2009; Barlińska i in., 2018).

Badania zaprezentowane w tym artykule zostały przeprowadzone, aby uchwycić z trzech różnych perspektyw nasilenie subiektywnych odczuć młodych osób ze szkół średnich w zakresie przejawiania, doświadczenia i obserwowania cyberprzemocy.

CYBERPRZEMOC – CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA

Według Pyżalskiego (2009) *cyberbullying* można tłumaczyć również jako mobbing elektroniczny, jednakże cyberprzemoc obejmuje szeroki zakres działań mających na celu skrzywdzenie innej osoby. Cyberprzemoc rówieśnicza (*bullying*) staje się coraz bardziej widocznym problemem wśród zachowań ryzykownych młodzieży, dotykając niemal każdego ucznia w roli świadka, ofiary lub sprawcy (Barlińska i in., 2018).

W Polsce cyberprzemoc jest definiowana jako akty agresji z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) (Pyżalski, 2012), takich jak portale społecznościowe, komunikatory czy aplikacje mobilne. Tokunaga (2010) opisuje cyberprzemoc jako wielokrotne przekazywanie wrogich treści za pomocą nowoczesnych technologii komunikacyjnych z zamiarem wywołania szkody.

Niektóre akty cyberprzemocy są blisko powiązane z cyberprzestępczością i część z nich można uznać za przejawy aktów przestępczych. Cyberprzestępczość jest definiowana jako przestępstwa popełnione za pomocą systemów informacyjnych lub przeciwko nim. Zalicza się do nich: *haking*, oszustwa internetowe, nielegalne przechwytywanie danych, naruszenie integralności systemu oraz danych, niewłaściwe użycie urządzenia, naruszenie praw autorskich, nękanie online oraz pornografią dziecięcą (Council of Europe, 2001).

Zjawisko cyberprzemocy wykazuje podobieństwa do tradycyjnej przemocy rówieśniczej (*bullying*), w tym cechy takie jak: intencjonalność, długotrwałość, powtarzalność oraz nierównowaga sił (Liu, Graves, 2011; Pyżalski, 2013b; Olweus, 2013). W literaturze zjawisko to często określane jest terminem cyberbullyingu. Jest to stosunkowo nowy, ale coraz bardziej rozpowszechniony rodzaj przemocy, na który szczególnie narażona jest młodzież spędzająca większą część swojego czasu w cyberprzestrzeni (Małysz, 2018).

Cyberbullying charakteryzuje się specyficznymi cechami, takimi jak (Boyd, 2007):

- trwałość (*persistence*),
- kopiowalność (*replicability*),
- łatwość wyszukiwania (*searchability*),
- niewidzialna publiczność (*invisible audience*).

Treści publikowane w Internecie mają tendencję do długotrwałości, nawet jeśli ich autorzy nie zajmują się już ich aktualizacją. Dzięki łatwości wyszukiwania oraz możliwościom szybkiego kopiowania i udostępniania innym informacje mogą szybko się rozprzestrzeniać, trafiając do szerokiego grona odbiorców i tworząc praktycznie niewidoczną publiczność. W przeciwieństwie do tradycyjnej przemocy, która ogranicza się zazwyczaj do konkretnych świadków, cyberprzemoc utrudnia określenie liczby osób, które mogą obserwować, komentować lub być starcami negatywnych zachowań w sieci. Osoba dotknięta cyberprzemocą, nawet po przejściu w tryb *offline*, zdaje sobie sprawę, że wiele osób nadal może mieć dostęp do kompromitujących lub krzywdzących materiałów dotyczących jej osoby. Dodatkowo ofiara często doświadcza trudności w zatrzymaniu procesu wiktymizacji (Boyd, 2007; Waligóra-Huk, 2015). Materiały umieszczone online, które mają na celu szkodzenie innym, mogą pozostać tam na długo, ponieważ są łatwo replikowane i mogą być przenoszone między różnymi serwerami, gdzie łatwo je odnaleźć. Całe zdarzenie przemocy rozgrywa się publicznie na oczach użytkowników Internetu, którzy często są jedynie obserwatorami, nie biorąc aktywnie udziału w akcie lub niekiedy dołączają się do agresywnego zachowania. W cyberprzemocy często pojawia się poczucie bezkarności, wynikające z poczucia względnej anonimowości, co może prowadzić do utraty kontroli nad własnym zachowaniem (Dyrła-Mularczyk, Pluciński, 2017).

Termin „cyberprzemoc” jest również stosowany zamiennie z określeniami takimi jak: *cyberbullying*, *cybermobbing*, *e-mobbing*, „przemoc internetowa” lub „agresja elektroniczna”. Ofiary cyberprzemocy doświadczają stałego zagrożenia atakami bez względu na czas i miejsce, co wyróżnia ten rodzaj zachowania spośród innych form przemocy. Inna charakterystyczna cecha tego zjawiska to niski poziom kontroli nad nim, co zwiększa uciążliwość dla dotkniętych nią osób (Pyżalski, 2012; Walendzik, Wilkosz, 2018).

Cyberprzemoc jest problemem dotyczącym różne grupy społeczne na całym świecie, jednak to głównie młodzi ludzie są szczególnie narażeni na tego rodzaju negatywne zachowania. Może to być spowodowane ich specyficznymi cechami rozwojowymi oraz wysokimi kompetencjami w zakresie nowych technologii i komunikacji elektronicznej. Etap między dzieciństwem a dorosłością charakteryzuje się pewnym stopniem niestabilności zachowań, których źródła można doszukiwać w zmianach rozwojowych zachodzących w obrębie sfery fizycznej, umysłowej i emocjonalnej (Siemieniecka, Skibińska, Majewska, 2020).

Przejawianie agresji elektronicznej może przybierać odmienne formy ze zróżnicowaną treścią i intensywnością. Pyżalski (2011, s. 42; 2012, s. 157–162) wyróżnił następujące typy agresji elektronicznej:

- wobec pokrzywdzonych – osoby doświadczające przemocy w sieci są uważane za „słabsze” fizycznie lub umysłowo od sprawcy;
- wobec celebrytów – skierowaną przeciwko znanym osobom publicznym;
- uprzedzeniowa – związaną z grupami ludzi o wyraźnie zarysowanych cechach, które są negatywnie odbierane, oceniane i potępiane przez agresora;
- wobec nieznanymi – ma miejsce w trakcie przypadkowych spotkań w cyberprzestrzeni;
- mobbing elektroniczny (*cyberbullying*) – ofiarą jest młody człowiek należący do tej samej grupy co sprawca (zarówno w grupie tradycyjnej, jak i online).

RODZAJE CYBERPRZEMOCY

W celu lepszego zrozumienia zjawiska cyberprzemocy należy rozróżnić jej formy, do których zalicza się:

- *Trollowanie* – celowe publikowanie kontrowersyjnych treści w Internecie w celu prowokowania innych i wywoływania negatywnych reakcji (Jachyra, 2011).
- *Hejting* – zachowania przejawiające wrogość, agresję lub nienawiść, często wynikające z zazdrości lub osobistych niepowodzeń. Hejterzy czerpią satysfakcję z wywoływania złości u innych (Kowalski i in., 2012).
- *Flaming* (wojna na obelgi) – celowe zaczepianie uczestników dyskusji w Internecie, prowadzące do eskalacji agresji, groźby i szantażowanie (Kowalski i in., 2012; Pyżalski, 2012).

- *Seksting* – wysyłanie i udostępnianie materiałów erotycznych za pomocą wiadomości tekstowych postaci informacji, zdjęć lub filmów pornograficznych, narażając młode osoby na ryzyko niekontrolowanego rozpowszechniania tych treści (Kowalski i in., 2012; Wojtasik, 2014).
- *Grooming* – uwodzenie dzieci w Internecie przez dorosłych, którzy budują zaufanie, by następnie wykorzystać seksualnie młodą osobę. Anonimowość w sieci jest często wykorzystywana przez pedofilów, którzy stopniowo budują relacje i przyjaźń z młodymi osobami. Sprawcy nakłaniają dzieci do działań o charakterze seksualnym (Fenik, 2008; Wojtas, 2010; Kowalski i in., 2012; Wójcik, 2017).
- *Phishing (spoofing)* – kradzież tożsamości w celu wyłudzenia poufnych informacji, takich jak numery kont bankowych (Kowalski i in., 2012).
- *Cyberstalking* – uporczywe nękanie/śledzenie kogoś w Internecie, obejmujące wysyłanie wiadomości i rozpowszechnianie prywatnych informacji o osobach w sieci (Kowalski i in., 2012; Pyżalski, 2012).
- *Happy slapping* – niespodziewane ataki fizyczne na osoby, które są filmowane i publikowane w Internecie. Celem jest okradnięcie, pobicia lub zniszczenia mienia (Kowalski i in., 2012; Pyżalski, 2012; Ochwat, 2014).
- *Poniżenie (denigration)* – rozpowszechnianie fałszywych i obraźliwych treści o danej osobie (Kowalski i in., 2012; Pyżalski, 2012).
- *Outing* (ujawnienie tajemnic) – rozpowszechnianie prywatnych informacji przypadkowym osobom bez zgody właściciela (Kowalski i in., 2012; Pyżalski, 2012).
- *Wykluczenie (exclusion)* – celowe wykluczanie kogoś z określonego grona, co może prowadzić do poczucia izolacji i osamotnienia u młodzieży (Kowalski i in., 2012; Pyżalski, 2012).
- *Prześladowanie (harassment)* – regularne wysyłanie agresywnych i wyśmiewających wiadomości elektronicznych, które często jest widoczne w grach online (Kowalski i in., 2012; Pyżalski, 2012).
- *Agresja techniczna* – uszkodzenie sprzętu komputerowego lub oprogramowania poprzez włamanie się, blokowanie dostępu lub rozsyłanie wirusów (Pyżalski, 2012).

Powszechne używanie przez młodzież urządzeń elektronicznych i nowych mediów oraz wykorzystywanie ich do atakowania innych jest istotną cechą cyberprzemocy, która obok tradycyjnej przemocy może wystąpić praktycznie w każdym miejscu i czasie. Wzmoczona aktywność hormonalna u młodych osób może wpływać na rozchwianie emocjonalne i zmiany w zachowaniu, co może stanowić trudności dla funkcjonowania młodzieży (Siemieniecka i in., 2020).

SKUTKI CYBERPRZEMOCY

Walrave i Heirman (2009, s. 5–15) w obszarze skutków cyberprzemocy wskazują na pięć istotnych czynników, które odróżniają cyberprzemoc od tradycyjnej przemocy:

- Przekonanie o niezidentyfikowalności sprawcy – anonimowość motywuje sprawców do wybierania agresji online, co zwiększa bezkarność i skłonność do powtarzalnych zachowań.
- Stałe ingerowanie w życie rówieśników – Internet umożliwia stosowanie agresji przez całą dobę, nawet gdy osoba doświadczająca nie jest online.
- Trudność w wykryciu przez nauczycieli, rodziców lub opiekunów – brak fizycznych śladów przemocy utrudnia szybką identyfikację i interwencję.
- Nieograniczony zasięg odbiorców – szkodliwe materiały mogą dotrzeć do wielu osób i być łatwo powielane, bez kontroli ofiary.
- Brak bezpośrednich sygnałów niewerbalnych od ofiary – sprawca nie otrzymuje informacji zwrotnych o emocjach osoby krzywdzonej, co sprzyja powtarzaniu agresji.

Mimo że cyberprzemoc występuje głównie w świecie wirtualnym, jej wpływ na zachowanie ofiar w rzeczywistości jest bardzo istotny. Narażenie na cyberprzemoc może mieć mocny wpływ na funkcjonowanie psychospołeczne młodych osób, prowadząc do poważnych skutków, takich jak: zwiększony poziom lęku, uczucie izolacji, depresja, próby samobójcze, wzrost frustracji i wyobcowanie społeczne (Walrave, Heirman, 2009; Twardowska-Staszek, Zych, 2019; Bąkowska, 2019; Siemieniecka i in., 2020).

W ostatniej dekadzie dostęp dzieci i młodzieży do Internetu w Polsce znacząco wzrósł, co stawia wyzwanie przed zapewnieniem im ochrony przed różnymi zagrożeniami online. Konieczność skutecznych działań profilaktycznych i interwencyjnych jest kluczowa w kontekście minimalizacji szkodliwego wpływu cyberprzemocy na zdrowe funkcjonowanie uczniów (Pyżalski, 2013a; Barlińska, Szuster, 2014).

Zjawisko przemocy rówieśniczej, zarówno tradycyjnej, jak i cyberprzemocy, wykazuje silne powiązania. Osoby agresywne w relacjach bezpośrednich z rówieśnikami często przejawiają także agresję w Internecie, co potwierdzają badania przeprowadzone w Polsce i na świecie (Pyżalski, 2012; Olweus, Limber, 2018). Te wyniki pokazują na konieczność integracji działań profilaktycznych, nie traktując cyberprzemocy jako odizolowanego zjawiska obecnego jedynie w cyberprzestrzeni (Pyżalski, 2019).

ROZPOWSZECHNIENIE ZJAWISKA CYBERPRZEMOCY

Wzrost dostępności do Internetu na całym świecie i coraz dłuższy czas spędzany online, zwłaszcza przez młodzież, prowadzi do pojawienia się licznych

problemów i zagrożeń. Cyberprzemoc w Polsce stanowi poważny problem. Wali-góra-Huk (2015) stwierdziła, że wśród gimnazjalistów z terenów wiejskich 36,4% doświadczyło cyberprzemocy, a 21,8% było jej sprawcami. Najczęstsze formy to wyzywanie (58,2%), ośmieszanie (41,8%), straszenie (27,3%) i nękanie (23,6%). Z kolei raport Najwyższej Izby Kontroli (2017) pokazuje, że 26,7% uczniów doświadczyło przemocy w sieci. Twardowska-Staszek i Zych (2019) wykazały, że w Polsce 5,2% uczniów to sprawcy cyberprzemocy, 12,9% to ofiary, a 15,2% pełniło obie role. W Hiszpanii wskaźniki te wynosiły odpowiednio 2,8%, 9,6% i 6,1%. Cyberprzemoc jest więc bardziej powszechna w Polsce. Ofiarami częściej były młodsze dziewczęta, a sprawcami starsi chłopcy. Raport „Nastolatki 3.0” (2019) wskazuje, że 23% nastolatków doświadczyło cyberprzemocy, głównie w formie wyzywania (29,7%), ośmieszania (22,8%) i poniżania (22%); 32,7% nastolatków przyznało, że otrzymało nagie zdjęcia (*sexting*), podczas gdy tylko 5,6% rodziców o tym wiedziało.

Zaprezentowane badania podkreślają powszechność cyberprzemocy wśród młodzieży oraz niską świadomość tego problemu zarówno wśród nastolatków, jak i ich rodziców. Ze względu na duże rozpowszechnienie wśród młodych osób zjawiska cyberprzemocy celem przeprowadzonych badań było zbadanie nasilenia subiektywnych odczuć wobec poszczególnych rodzajów przemocy w Internecie wśród uczniów szkół średnich z trzech perspektyw – sprawcy, ofiary i świadka.

PROCES PRZEPROWADZENIA BADAŃ

Badania wśród uczniów szkół średnich zostały przeprowadzone z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego, natomiast techniką była ankieta. Narzędziem badawczym wykorzystanym przy zbieraniu informacji była skonstruowana na wzór Skali do Badania Przemocy – Skala do Badania Cyberprzemocy (SdBC). Pozwoliła ona spojrzeć na akty cyberprzemocy w czterech obszarach: oceny danego aktu przez uczniów, częstości bycia sprawcą cyberprzemocy, ofiarą oraz świadkiem przemocy w sieci. Uwzględnia ona zarówno cyberprzemoc w tradycyjnie mierzonych kategoriach sprawstwa, jak i bycia jej ofiarą (Bartkowicz i in., 2023). Przemoc i agresja to działania wyrządzające szkodę, jednak różnią się tym, że przemoc to proces, który charakteryzuje powtarzalność, intencjonalność oraz nierównowaga sił między sprawcą a ofiarą (Pyżalski, 2012, Leżucha, 2020). Ma ona charakter relacyjny, a jej ocena jest subiektywna dla każdej osoby (Rode, 2010; Gulla, 2020). W czasie przeprowadzania badania, jako że jest to kwestionariusz do badania cyberprzemocy, ważne było zebranie danych o nasileniu subiektywnych odczuć o cyberprzemocy u sprawców, ofiar i świadków tego zjawiska w różnych jej formach. Istotna była wewnętrzna ocena tego zjawiska w trzech obszarach przez uczniów szkół średnich.

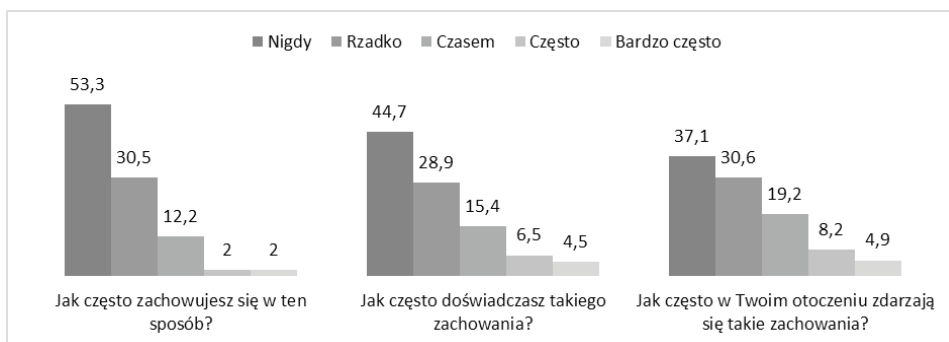
Badania zostały przeprowadzone na grupie 252 uczniów w lutym i marcu 2022 roku w trzech lubelskich szkołach średnich z wykorzystaniem metody

wspomagane komputerowo wywiadu (CAWI) na uczniach w wieku 17–19 lat. Wybór szkół do badania był całkowicie losowy, a różnice między szkołami były nieistotne statystycznie. Po uzyskaniu zgód od dyrektorów szkół i zaakceptowaniu zawartości kwestionariusza link do ankiety został wysłany na szkolną pocztę elektroniczną. Osoby wypełniające ankietę zostały poinformowane o anonimowości, dobrowolności wzięcia udziału w badaniach oraz możliwości rezygnacji z uczestnictwa w nich na każdym etapie bez ponoszenia jakichkolwiek konsekwencji.

Po walidacji Skali do Badania Cyberprzemocy (SdBC) z 20 pierwotnych zachowań zostały usunięte trzy itemy, którymi były: „Agresywna wymiana zdań w komentarzach, na czatach, forach itp.”, „Celowe i ciągle sprawianie komuś przykrości w grze internetowej albo w świecie wirtualnym” oraz „Złośliwe usunięcie z listy kontaktów internetowych lub zablokowanie kontaktów”. Te akty posiadały wysokie wyniki w trzech podskalach dotyczących nasilenia cyberprzemocy i zostały najbardziej akceptowalne przez uczniów szkół średnich oraz były wskazywane, jako najczęściej przejawiane, doświadczane i obserwowane w Internecie. Obojętny i tolerancyjny stosunek młodych osób do wymienionych itemów wynika z tego, że młodzież przestała postrzegać te zachowania jako negatywne i zaczęła widzieć w nich normę funkcjonowania w Internecie (Bartkiewicz i in., 2023).

WYNIKI BADAŃ

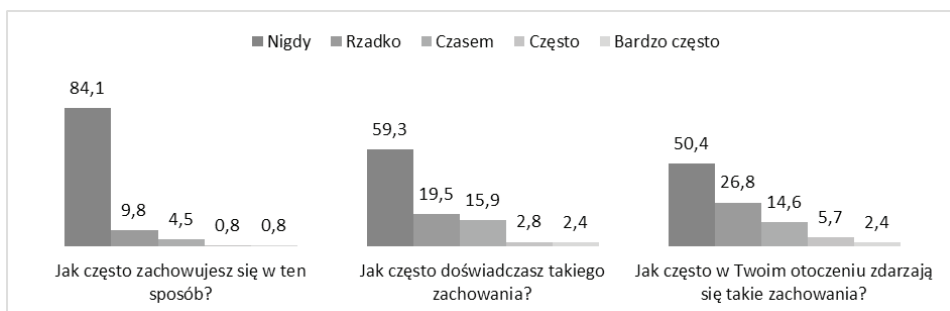
Analiza wyników badań obejmuje podsumowanie udzielonych odpowiedzi badanych uczniów szkół średnich wobec dwudziestu aktów cyberprzemocy w obszarze trzech ról – bycia sprawcą, ofiarą oraz świadkiem takich zachowań.

Wykres 1. Agresywna wymiana zdań w komentarzach, na czatach, forach itp. w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

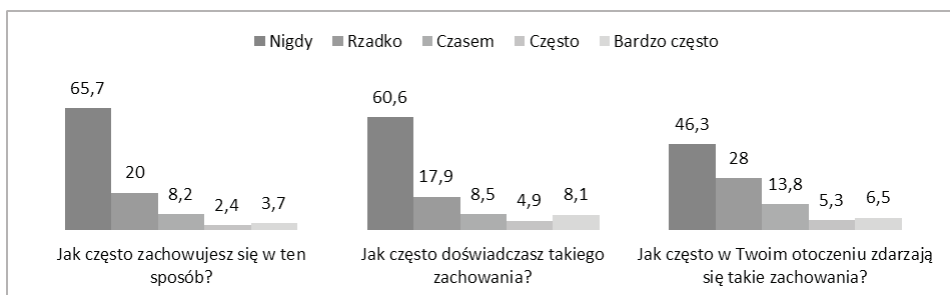
W obszarze sprawcy ponad połowa uczniów nigdy nie angażowała się w agresywną wymianę zdań w komentarzach, na czatach i forach (53,3%), natomiast prawie co drugi uczeń był sprawcą takiego zachowania (46,7%) z różnym nasileniem, a mniej niż połowa uczniów (44,7%) nigdy nie doświadczyła tego rodzaju przemocy w sieci. Ponad 50% osób badanych była nią dotknięta, w tym co piąty uczeń często lub bardzo często (11%). Z kolei tylko 37,1% badanych twierdzi, że nigdy nie obserwowało takiego zachowania, co drugi uczeń widział taki akt cyberprzemocy (62,9%), a co siódmy uczeń (14,1%) z dużym nasileniem.

Wykres 2. Nękanie kogoś przez przesyłanie nieprzyjemnych wiadomości w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

Większość uczniów nigdy nie nękała innych przez przesyłanie nieprzyjemnych wiadomości (84,1%), z kolei co szósty uczeń był sprawcą takiego rodzaju cyberprzemocy (15,9%) z różnym nasileniem. Natomiast ponad połowa uczniów (59,3%) nigdy nie doświadczała takiego czynu, ale prawie co drugi był jej ofiarą. W obszarze bycia świadkiem 50,4% badanych nigdy nie obserwowało nękania kogoś w Internecie, ale co drugi uczeń deklaruje, że widział w sieci taki akt przemocy (49,6%), a co dwunasta osoba często lub bardzo często (8,1%).

Wykres 3. Celowe i ciągle sprawianie komuś przykrości w grze internetowej albo w świecie wirtualnym w podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

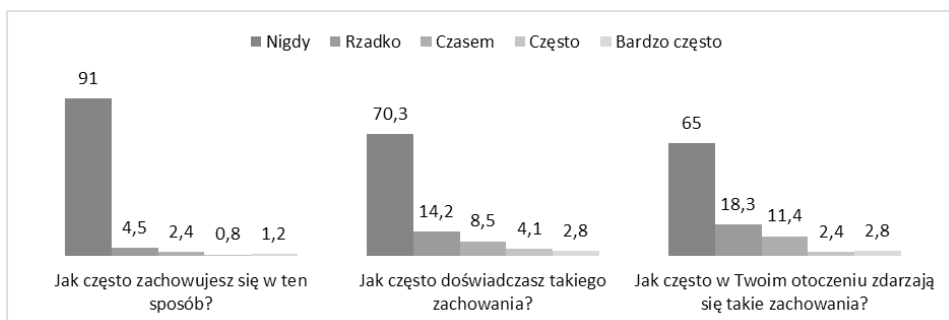
Sprawcą celowego i ciągłego sprawiania innym przykrości w grze internetowej albo w świecie wirtualnym jest prawie co drugi uczeń (44,3%), a ponad połowa nigdy nie angażuje się w takie zachowanie (65,7%). Z kolei w roli ofiary takiego rodzaju cyberprzemocy funkcjonuje prawie 40% osób, w tym co ósma doświadcza jej z dużym nasileniem, a 60,6% w ogóle nie przeszkadzano w grze internetowej lub w przestrzeni wirtualnej. Natomiast prawie połowa uczniów (46,3%) nigdy nie była świadkiem takiej cyberprzemocy, a co druga osoba badana (53,7%) obserwowała ją, w tym co ósma osoba (11,8%) widziała taki akt często i bardzo często.

Wykres 4. Ciągłe umieszczanie w sieci złośliwych komentarzy na czyjś temat w podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

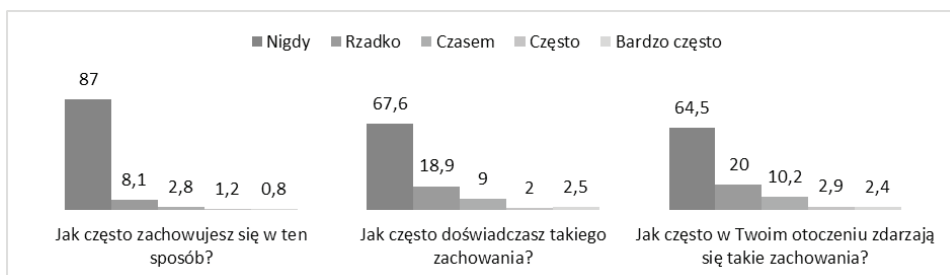
Większość osób badanych nigdy nie angażuje się w ciągłe umieszczanie w sieci złośliwych komentarzy na czyjś temat (84,6%), ale co szósty uczeń (15,4%) jest tego sprawcą. Z kolei prawie 40% osób doświadczyło tego aktu, w tym co dziesiąta często lub bardzo często, a 63,4% młodzieży nigdy nie umieszcza w sieci złośliwych komentarzy na czyjś temat. Natomiast prawie co druga osoba badana (45,9%) obserwowała w Internecie takie zachowanie, w tym 7,4% z dużym nasileniem, a 54,1% nigdy nie była świadkiem tego rodzaju przemocy.

Wykres 5. Stosowanie gróźb karalnych, groźenie atakiem fizycznym za wpisy w Internecie w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: badania własne.

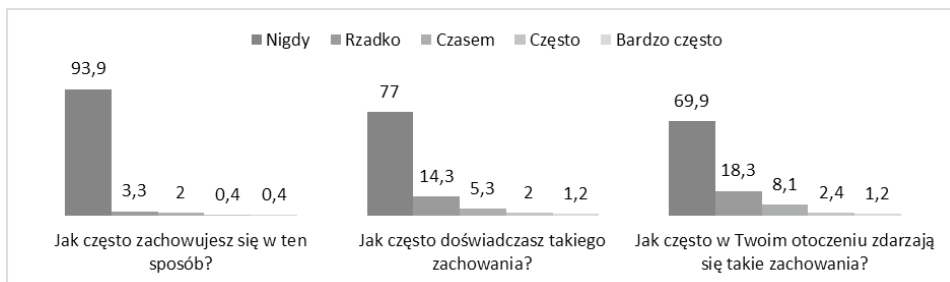
Większość uczniów nigdy nie angażowała się w stosowanie gróźb karalnych i groźenie atakiem fizycznym (91%), ale co jedenasty uczeń (9%) był sprawcą tego rodzaju cyberprzemocy z różną częstotliwością. Natomiast 70,3% w ogóle nie doświadczyła takiego czynu, a z kolei prawie co trzecia osoba badana (29,7%) była nią dotknięta. W obszarze bycia świadkiem stosowanie gróźb karalnych w Internecie 65% badanych nigdy nie obserwowało takiego zachowania, a co trzeci uczeń dostrzegł go w sieci (35%), w tym 5,2% często lub bardzo często.

Wykres 6. Tworzenie fałszywych profili internetowych (podszywanie się pod kogoś) w celu zaszkodzenia komuś w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

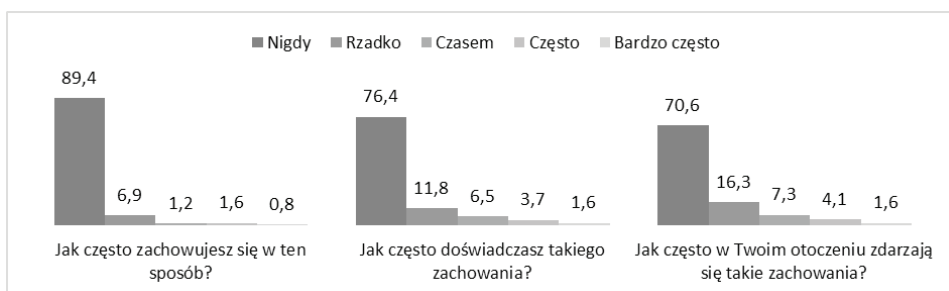
Większość uczniów (87%) nigdy nie była sprawcą tworzenia fałszywych profili internetowych (podszywania się pod kogoś) w celu zaszkodzenia, ale co ósmy uczeń (13%) przejawiał takie zachowanie z różnym nasileniem. Prawie co trzecia osoba badana (32,4%) była ofiarą tego czynu, a 67,6% nigdy nie jej doświadczyło. Z kolei 64,5% badanych w ogóle nie widziało takiego czynu w sieci, ale co trzeci uczeń dostrzegł taki rodzaj przemocy w przestrzeni wirtualnej (35,5%), a 5,3% często lub bardzo często.

Wykres 7. Użycie czyjegoś konta na portalach społecznościowych i umieszczanie upokarzających treści w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

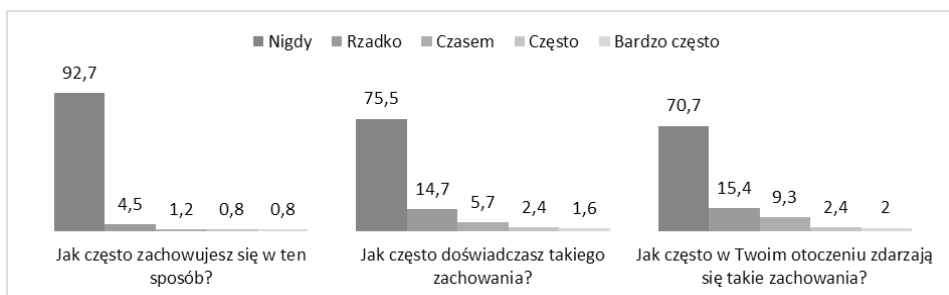
Spośród badanych 93,9% nigdy nie użyło czyjś konta na portalach społecznościowych i nie umieściło na nim upokarzających treści, ale co szesnasty uczeń (6,1%) był sprawcą takiego czynu. Z kolei prawie co czwarty uczeń (23%), w tym 3,2% często lub bardzo często było ofiarą takiego rodzaju cyberprzemocy, a 77% nigdy to nie spotkało. Natomiast co trzecia osoba (30,1%) była świadkiem takiego działania w Internecie, w tym 3,6% z dużym nasileniem. Natomiast ponad połowa osób badanych (69,9%) nigdy zaobserwowała tego czynu w sieci.

Wykres 8. Umieszczanie w Internecie okrutnych informacji, zdjęć, filmów w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

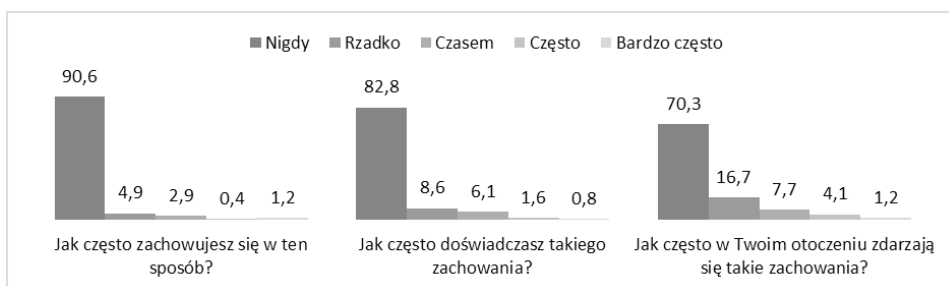
Z badań wynika, że 89,4% uczniów nigdy nie było sprawcą umieszczania w Internecie okrutnych informacji, zdjęć lub filmów, ale co dziesiąty uczeń (10,6%) był zaangażowany w takie działanie. Z kolei co czwarta osoba badana (23,6%) doświadczyła takiego zachowania z różnym nasileniem, w tym 5,3% często lub bardzo często, a większość ankietowanych nigdy nie doświadczyła upokorzenia w Internecie. Natomiast 70,6% młodzieży nigdy nie widziała takich aktów w sieci, a z kolei prawie co trzeci uczeń (29,4%), z czego 5,7% często lub nawet bardzo często, był świadkiem tego rodzaju zachowania.

Wykres 9. Flirtowanie za pomocą portali społecznościowych dorosłego z dzieckiem w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

Większość – 92,7% – uczniów nigdy nie angażowało się w flirtowanie z dzieckiem za pomocą portali społecznościowych, ale co dziesiąty uczeń (7,3%) inicjował takie zachowanie w sieci, w tym 1,6% często lub bardzo często. Natomiast 75,5% uczniów nigdy nie doświadczyła takiego aktu, a z kolei co czwarta osoba (24,5%), w tym 4% często lub bardzo często, była jego ofiarą. Z kolei 70,7% młodzieży nigdy nie widziało flirtowania z dzieckiem w sieci, ale prawie co trzeci uczeń (29,3%) był jego świadkiem, z czego 4,4% z dużym nasileniem.

Wykres 10. Wymienianie się zdjęciami czy filmami o treści seksualnej bez wiedzy i zgody osoby na zdjęciach w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

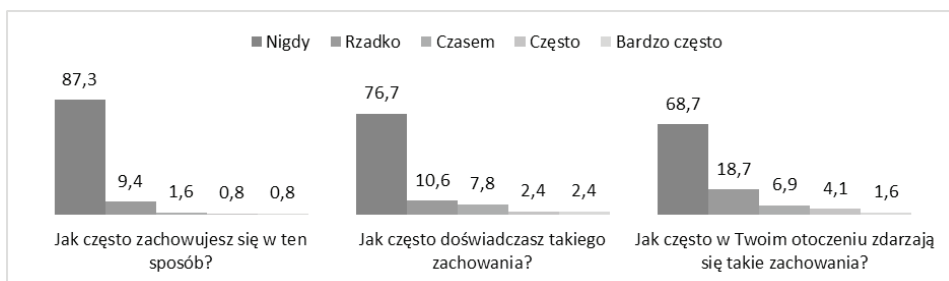
Spośród badanych 90,6% uczniów nigdy nie była sprawcą wysyłania treści o charakterze seksualnym w Internecie bez zgody osoby na nich obecnych, ale co dziesiąta osoba (9,4%) angażowała się w takie działania, w tym 1,6% często lub bardzo często. Z kolei 82,8% badanych nigdy nie była ofiarą tego czynu, a z kolei co szóstą osobą badaną (17,1%) doświadczyła tego czynu, w tym 2,4% z dużym nasileniem. Natomiast 70,3% uczniów twierdzi, że nigdy nie zaobserwowało takiego rodzaju cyberprzemocy, a prawie co trzeci uczeń (29,7%), w tym co piętnasty z dużą częstością, był świadkiem takiego zachowania w Internecie.

Wykres 11. Nagrywanie agresywnych wypowiedzi lub zachowań (roast) wobec kogoś, a następnie upublicznianie nagrań w Internecie w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

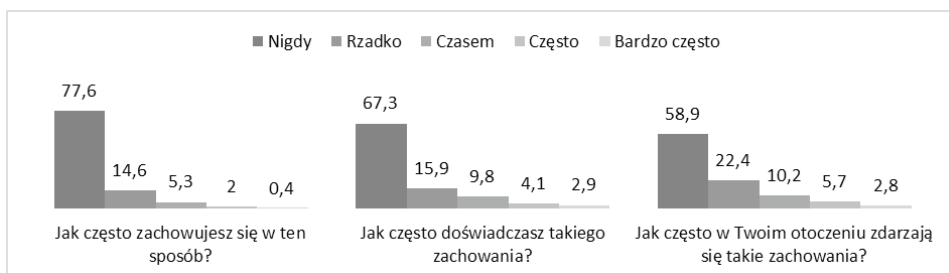
Co dziesiąty badany (10,6%) był sprawcą nagrywania agresywnych wypowiedzi lub zachowań (*roast*) wobec kogoś, a następnie upubliczniania nagrań w Internecie, a z kolei 89,4% osób nigdy nie angażowało się w takie zachowania. W roli ofiary takiego rodzaju cyberprzemocy funkcjonował prawie co czwarty uczeń (23,6%), w tym 5,2% często lub bardzo często, a 76,4% młodzieży nigdy nie doświadczyła takiego czynu. Natomiast co trzecia osoba (32,3%), w tym 4,4% z dużym nasileniem, była jego świadkiem, a 68,7% zadeklarowała, że nigdy nie obserwowała takiej przemocy w Internecie.

Wykres 12. Podszycanie się pod kogoś w celu zdobycia informacji lub zdyskredytowania kogoś w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

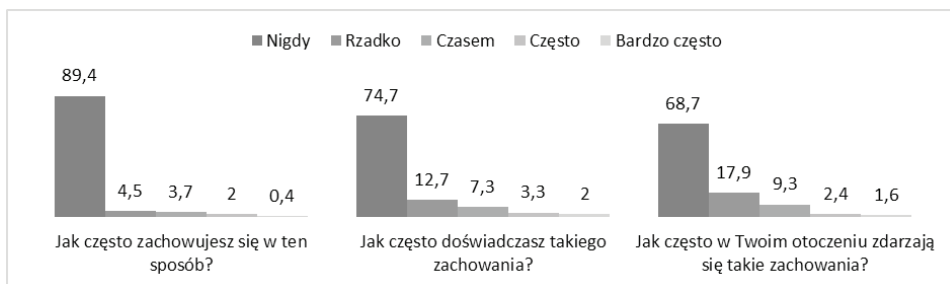
Większość – 87,3% – uczniów nigdy nie angażowało się w podszywanie się pod kogoś w celu zdobycia informacji lub zdyskredytowania, ale co ósmej osobie (12,7%) zdarzało się angażować w ten akt z różnym nasileniem. Z kolei 76,7% badanych nigdy nie była ofiarą tego czynu, natomiast prawie co czwarta osoba badana (23,3%) zadeklarowała, że doświadczyła tego rodzaju cyberprzemocy ze strony innych, w tym 4,8% często lub bardzo często. Natomiast w roli świadka 68,7% osób nigdy obserwowała podszywania się pod kogoś w sieci, a z kolei prawie co trzeci uczeń (31,3%) widział takie zachowanie, z czego 5,7% z dużą częstotliwością.

Wykres 13. Udostępnianie prywatnych materiałów (zdjęć, zapisów rozmów) w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

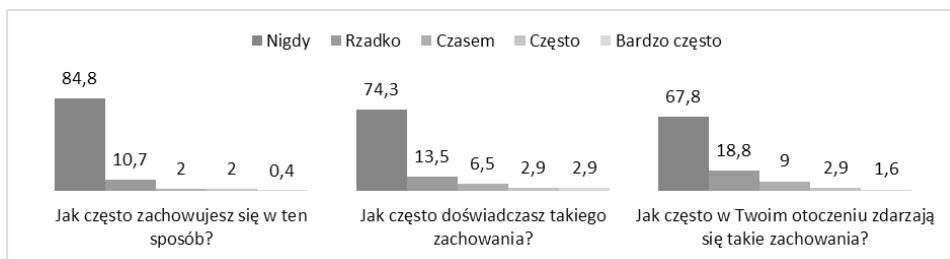
Co piąty uczeń (22,3%) udostępnia prywatne materiały (zdjęcia lub zapisy rozmów) w Internecie z różnym nasileniem, a z kolei 77,6% osób twierdzi, że nigdy w tym nie uczestniczy. Natomiast co trzeci uczeń (32,7%) funkcjonuje w roli ofiary takiego działania, w tym 7% z dużym nasileniem. Prawie co drugi uczeń (41,1%) jest świadkiem takiego zachowania w sieci, a co dwunasty (8,5%) często lub bardzo często. Natomiast ponad połowa (58,9%) osób młodych w ogóle nie obserwuje takiego rodzaju cyberprzemocy.

Wykres 14. Udostępnianie osobom trzecim wyludzonych lub uzyskanych podstepem informacji w trzech podskalach dotyczacych bycia sprawca, ofiara i swiadkiem

Źródło: opracowanie własne.

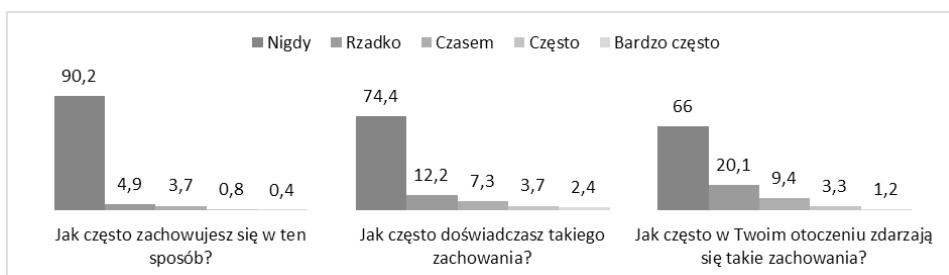
Spośród badanych 89,4% uczniów nigdy nie udostępnia osobom trzecim wyludzonych lub uzyskanych podstepem informacji, a z kolei co dziesiątej osobie (10,6%) zdarza się w tym uczestniczyć z różną częstotliwością. Ofiarą takiego aktu w sieci nigdy nie padło 74,7% badanych, natomiast prawie co czwarta osoba badana (25,3%) doświadczyła tego zachowania ze strony innych, w tym 5,5% często lub bardzo często. Natomiast ponad połowa uczniów (68,7%) nigdy nie była świadkiem rozpowszechnienia wyludzonych informacji w Internecie, a prawie co trzeci badany (31,3%), z czego 5% z dużym nasileniem, obserwował takie zachowanie z różnym nasileniem.

Wykres 15. Inwigilacja kogoś, uporczywe kontrolowanie aktywności w sieci w trzech podskalach dotyczacych bycia sprawca, ofiara i swiadkiem

Źródło: opracowanie własne.

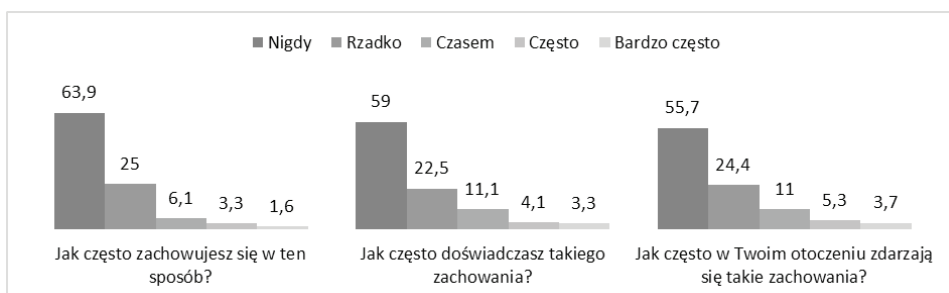
Co siódmy uczeń (15,2%) inwigiluje kogoś lub uporczywie kontroluje jego aktywność w sieci z różnym nasileniem, a 84,8% osób twierdzi, że nigdy tego nie robi. Natomiast co czwarty badany doświadczył tego czynu z różną częstością, a 5,8% często lub bardzo często. Z kolei prawie co trzeci uczeń (32,2%) był świadkiem takiego zachowania w sieci, w tym 4,5% z dużym nasileniem. Z kolei ponad połowa osób (67,8%) nigdy nie obserwuje inwigilowania lub uporczywego kontrolowania innych osób w Internecie.

Wykres 16. Upublicznienie poniżających, nieprawdziwych informacji lub materiałów w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

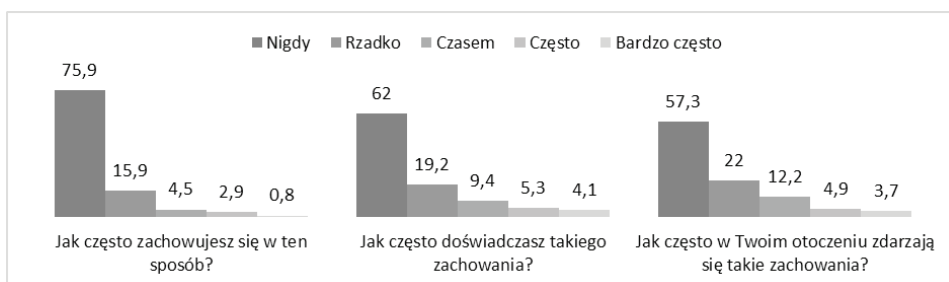
Prawie co dziesiąty uczeń (9,8%) upublicznił poniżające i nieprawdziwe informacje lub materiały w Internecie, a z kolei 90,2% uczniów nigdy nie była sprawcą takiego czynu. Co czwarta osoba badana (25,6%) doświadczyła takiego aktu, w tym 6,1% często lub bardzo często. Natomiast 74,4% uczniów nigdy nie funkcjonowało w roli ofiary. Z kolei prawie co druga osoba (44%) była świadkiem upubliczniania poniżających i nieprawdziwych informacji, w tym 6,1% z dużą częstością, a 66% nigdy nie widziało tego zachowania w sieci.

Wykres 17. Złośliwe usunięcie z listy kontaktów internetowych lub zablokowanie kontaktów w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

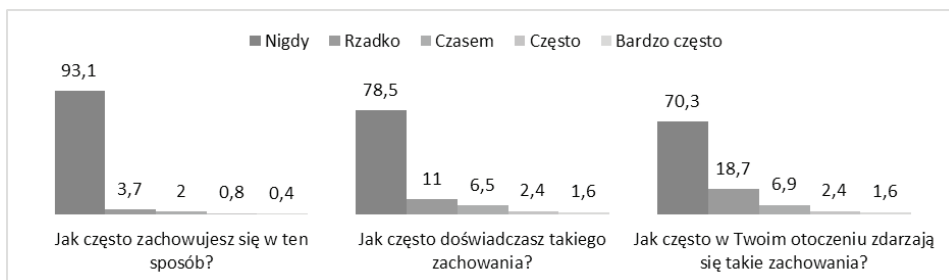
Co trzeci uczeń (36,1%) złośliwie usuwa inne osoby z listy kontaktów internetowych, w tym 4,9% często lub bardzo często, a z kolei 63,9% uczniów nigdy nie angażuje się w takie działania. Natomiast prawie co druga osoba (41%) doświadcza takiego aktu w Internecie, w tym 7,4% często lub bardzo często, a 59% uczniów nigdy nie stało się jej ofiarą. Dodatkowo prawie co druga osoba (44,3%) badana była świadkiem złośliwego usunięcia z listy kontaktów lub zablokowania w Internecie, w tym prawie co jedenasta osoba (9%) z dużą częstością.

Wykres 18. Powielanie plotek bez posiadania wiedzy lub materiałów potwierdzających powielane informacje w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

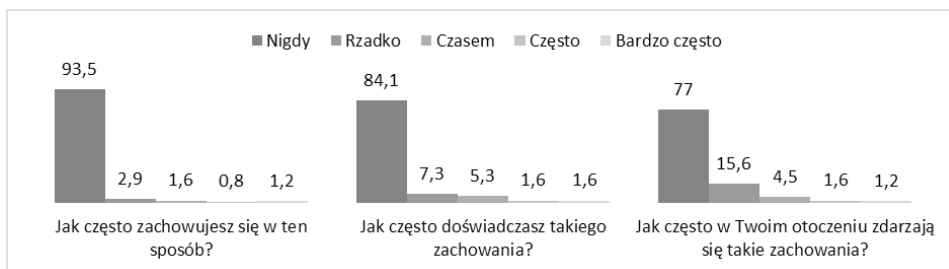
Prawie co czwarty uczeń jest sprawcą powielania plotek bez posiadania wiedzy lub materiałów potwierdzających te informacje z różną częstością, a 75,9% uczniów nigdy nie angażuje się w taki czyn. Co trzecia osoba badana (38%) doświadczyła takiego zachowania ze strony innych, w tym 2,4% z dużym nasileniem. Natomiast 75,9% badanych nigdy nie padła ofiarą tego rodzaju cyberprzemocy. Z kolei prawie co druga osoba (42,7%) obserwowała w przestrzeni wirtualnej powielanie plotek o kimś bez ich potwierdzenia, a co dwunasty uczeń (8,6%) często lub bardzo często.

Wykres 19. Upublicznianie wyłudzonych odpowiedzi na intymne pytania w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

Spśród uczniów 93,1% nigdy nie upubliczniła wyludzonych odpowiedzi na intymne pytania, a 6,9% angażowała się w taki rodzaj cyberprzemocy z różnym nasileniem. Natomiast 78,5% osób nigdy nie doświadczała takiej przemocy w sieci, a co piąta osoba badana (21,5%) była nią dotknięta z różną częstotliwością, w tym 4% z dużym nasileniem. Z kolei prawie co trzecia (29,7%) obserwowała takie zachowanie w Internecie, w tym 4% często lub bardzo często.

Wykres 20. Uszkodzenie urządzenia lub oprogramowania w celu utrudnienia komunikacji w trzech podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem

Źródło: opracowanie własne.

Sprawcą uszkodzenia urządzenia lub oprogramowania w celu utrudnienia komunikacji nigdy nie było 93,5% uczniów, a 6,5% młodzieży dopuszczała się takiego czynu. Natomiast blisko co szósty badany (15,9%) doświadczył z różną częstotliwością tego rodzaju przemocy w Internecie, a 3,2% często lub bardzo często. Z kolei 84,1% osób nigdy nie uszkodzono urządzenia lub oprogramowania w celu utrudniania komunikacji, ale co czwarty uczeń (25,9%) doświadczył tego zachowania, z czego 3,2% z dużą częstotliwością. Dodatkowo prawie co czwarta osoba (23%) była świadkiem takiej cyberprzemocy, w tym 2,8% często lub bardzo często. Natomiast większość osób badanych (77%) nigdy nie widziała tego typu zachowania.

DYSKUSJA WYNIKÓW

Zaprezentowane dane w podskalach dotyczących bycia sprawcą, ofiarą i świadkiem konkretnych rodzajów cyberprzemocy w Internecie wśród uczniów szkół średnich pokazują, że większość respondentów deklaruje, że nigdy nie wchodzi w tego typu role. Jednak w tych trzech kategoriach przy części przedstawionych rodzajach cyberprzemocy uwidoczniła się znacząca grupa osób, która z dużym nasileniem doświadcza, przejawia oraz obserwuje określone typy zachowań negatywnych w Internecie.

Najczęściej przejawianymi, doświadczanymi i obserwowanymi zachowaniami cyberprzemocy jest agresywna wymiana zdań w komentarzach, na czatach,

forach itp., celowe i ciągle sprawianie komuś przykrości w grze internetowej albo w świecie wirtualnym oraz złośliwe usunięcie z listy kontaktów internetowych lub zablokowanie kontaktów. W obszarze sprawcy prawie co drugi uczeń inicjował takie zachowanie (46,7%), a ponad 50% osób badanych była nią dotknięta. Z kolei co drugi uczeń widział taki akt cyberprzemocy (62,9%). Sprawcą celowego i ciągłego sprawiania innym przykrości w grze internetowej albo w świecie wirtualnym była prawie co drugi uczeń (44,3%), a w roli ofiary funkcjonowało prawie 40% osób. Natomiast co druga osoba badana (53,7%) obserwowała takie zachowanie. Co trzeci uczeń (36,1%) złośliwie usuwa inne osoby z listy kontaktów internetowych, a prawie co druga osoba (41%) doświadcza takiego aktu w Internecie. Z kolei 44,3% badanych było świadkiem tego rodzaju cyberprzemocy. Wymienione zachowania to czyny związane z takimi rodzajami przemocy w sieci, jak: *hejting*, *flaming* czy wykluczenie (*exclusion*).

Warto również zwrócić szczególną uwagę na wyniki dotyczące flirtowania za pomocą portali społecznościowych dorosłego z dzieckiem oraz przesyłania treści o charakterze seksualnym w Internecie bez wiedzy i zgody osoby na nich obecnej. Te zachowania niebezpieczne w Internecie są związane z sekstingiem oraz groomingiem. Co dziesiąty uczeń (7,3%) flirtował za pomocą portali społecznościowych z dzieckiem w sieci, z kolei co czwarta osoba (24,5%) była ofiarą tego czynu, a prawie co trzeci uczeń (29,3%) był tego świadkiem. Natomiast co dziesiąta osoba (9,4%) przesyłała treści o charakterze seksualnym w Internecie bez wiedzy i zgody osoby na nich obecnej, a co szósta osoba badana (17,1%) doświadczyła tego czynu. Z kolei prawie co trzeci uczeń (29,7%) był świadkiem takiego zachowania w Internecie.

Twardowska-Staszek i Zych (2019) stwierdziły, że w Polsce 70% uczniów uczestniczyło w bullyingu, a 35% w cyberbullyingu, podczas gdy w Hiszpanii ten odsetek wynosił 50% i 20%. Przemoc szkolna i cyberbullying wzrastały z wiekiem, szczególnie wśród starszych uczniów. Autorki podkreślają potrzebę skutecznych programów profilaktycznych. Raport „Nastolatki 3.0” (2019) wskazuje, że 23% nastolatków doświadczyło cyberprzemocy, głównie w formie wyzywania (29,7%), ośmieszania (22,8%) i poniżania (22%). Wśród badanej młodzieży 20% nie było pewne, czy doświadczyło cyberprzemocy; 74,7% rodziców uważało, że ich dzieci nie doświadczyły cyberprzemocy, a 32,7% nastolatków przyznało, że otrzymało nagie zdjęcia, podczas gdy tylko 5,6% rodziców o tym wiedziało. Badania te wskazują na powszechność cyberprzemocy i niską świadomość problemu wśród młodzieży i rodziców. Badania prowadzone przez Bartkovicza i Chudnickiego (2019) wykazały, że 59,2% badanych uczestniczyło w cyberprzemocy w roli sprawcy lub ofiary, a co trzeci uczeń (32,9%) stosował albo doświadczał cyberprzemocy regularnie. Wykryto również 14,4% typowych ofiar biernych i ofiar agresywnych, a jedynie 3,9% uczniów było typowymi sprawcami cyberprzemocy. W raporcie NASK (2023) wykazano, że prawie 40% nastolatków

doświadczyło wyzwisk online, 25% było ośmieszanych, a ponad 30% otrzymało nagie zdjęcia. Jednocześnie 60% rodziców uważa, że ich dzieci nie były ofiarami przemocy w sieci, a 80% sądzi, że nie otrzymały nagich zdjęć. Co czwarty nastolatek ogląda patostreamy, ale tylko 13% rodziców jest tego świadom.

WNIOSKI

Po analizie wyników badań można stwierdzić, że różne rodzaje cyberprzemocy są dość mocno rozpowszechnione wśród badanej grupy uczniów z trzech lubelskich szkół średnich. Wysoki poziom nasilenia zaprezentowanych rodzajów cyberprzemocy (*hejting, flaming, exclusion*) wynika z powszechnego występowania w Internecie tych aktów, które stają się zwykłym oraz codziennym sposobem funkcjonowania w cyberprzestrzeni, z czego wynika coraz bardziej tolerancyjne ocenianie tych działań przez młodzież szkolną. Zaprezentowane wyniki badań w obszarze aktu sekstingu oraz groomingu wskazują na niepokojące rozpowszechnienie tego typu zachowań negatywnych wśród młodych osób, zarówno w roli sprawcy, ofiary, jak i świadka. Nie należy bagatelizować tych zachowań u młodych osób ze względu na bardzo wrażliwy i delikatny obszar, jakiego dotyczą i na konsekwencje, jakie dalsze nasilanie się tych rodzajów aktów w życiu dorosłym uczniów w zakresie budowania zdrowych więzi emocjonalnych i relacji oraz intymności. Na wyższe wyniki w wymienionych zachowaniach negatywnych w Internecie mogą wpływać mało skuteczne programy profilaktyczne prowadzone w szkołach na temat cyberbullyingu i cyberprzemocy. Można również zaobserwować tendencję wzrostową w nasileniu cyberprzemocy wśród wymienionych zachowań cyberprzemocy pomiędzy podskala dotyczącą bycia sprawcą, ofiarą a świadkiem przemocy w Internecie.

Skala rozpowszechnienia zjawiska cyberprzemocy wśród młodzieży wskazuje na potrzebę opracowania bardziej skutecznych programów w profilaktyce skierowanych do młodych osób ze szczególnym naciskiem na najczęściej występujące formy przemocy w Internecie oraz na opracowanie strategii szybkiego wykrywania sprawców i ofiar cyberprzemocy. Ważne jest wprowadzenie działań edukacyjnych skupiających się na budowaniu świadomości dotyczącej bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni wśród młodych ludzi i skutków przejawiania cyberprzemocy. Zwiększona świadomość na temat konsekwencji takich zachowań może pomóc w zmniejszeniu występowania cyberprzemocy, cyberprzestępczości oraz naruszeń prywatności w sieci. Należy także zwrócić uwagę na rozwijanie empatii i szacunku u młodych osób oraz naukę odpowiedzialnego zachowywania się w Internecie. Istotne jest zwiększanie świadomości u młodzieży na temat cyberprzemocy i negatywnych zachowań online oraz prowadzenie działań edukacyjnych, które pomogą młodym ludziom budować pozytywne relacje oraz kontakty w świecie wirtualnym.

BIBLIOGRAFIA

- Barlińska, J., Szuster, A. (2014). *Cyberprzemoc. O zagrożeniach i szansach na ograniczenie zjawiska wśród adolescentów*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. DOI: 10.31338/uw.9788323515395.
- Barlińska J., Plichta, P., Pyżalski, J., Szuster, A. (2018). Ich słowami – obraz pomocy w sytuacjach cyberprzemocy rówieśniczej z perspektywy uczniów. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 17(4), 82–115.
- Bartkiewicz, Z., Chudnicki A., Czopek, N. (2023). Konstrukcja i walidacja Skali do Badania Cyberprzemocy (SdBC). *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 42(4), 163–181. DOI: 10.17951/lrp.2023.42.4.163-181.
- Bartkiewicz, Z., Chudnicki, A. (2019). Cyberprzemoc w opiniach uczniów szkół średnich. *Journal of Education, Technology and Computer Science*, 28(2), 264–269. DOI: 10.15584/eti.2019.2.39.
- Bąkowska, A. (2019). Cyberagresja jako zjawisko zagrażające bezpieczeństwu cyfrowemu dzieci i młodzieży. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 32(3), 7–22.
- Boyd, D. (2007). Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life. W: D. Buckingham (Ed.), *McArthur Foundation on Digital Learning – Youth, Identity and Digital Media Volume* (s. 119–142). Cambridge, MA: MIT Press.
- Council of Europe (2001). *Convention on Cybercrime*. (CETS No. 185). <https://rm.coe.int/1680081561> (dostęp: 15.06.2024).
- Dyrła-Mularczyk, K., Pluciński, M. (2017). Cyberbullying i agresja elektroniczna jako współczesne zagrożenie dla komunikacji w sieci. *Terazniejszość – Człowiek – Edukacja*, 20, 4(80), 77–84.
- Fenik, K. (2008). Grooming – uwodzenie dzieci w Internecie W: A. Jodko (red.), *Tabu seksuologii* (s. 140–156). Warszawa: Wydawnictwo SWPS „Academica”.
- Gulla, B. (2020). *Gniew, agresja i przemoc w wybranych zaburzeniach psychopatologicznych*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska.
- Jachyra, D. (2011). Trollowanie – antyspołeczne zachowania w Internecie, sposoby wykrywania i obrony. *Studia Informatica*, 28, 253–263.
- Kowalski, R.M., Limber, S.P., Agatston, P.W. (2012). *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age* (2nd ed.). Wiley Blackwell.
- Leżucha, M. (2020). Bullying – przemoc rówieśnicza. *Edukacja – Terapia – Opieka*, 2, 104–124. DOI: 10.52934/eto.16.
- Liu, J., Graves, N. (2011). Childhood Bullying: A Review of Constructs, Concepts and Nursing Implications. *Public Health Nursing*, 28(6), 556–568. DOI: 10.1111/j.1525-1446.2011.00972.x.
- Małyśz, Z. (2018). Agresywność, agresja, przemoc, bullying i cyberbullying jako problemy opiekuńczo-wychowawcze XXI wieku. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 566(1), 12–20. DOI: 10.5604/01.3001.0011.6060.
- Najwyższa Izba Kontroli (2017). *Zapobieganie i przeciwdziałanie cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży*. <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/17/071/> (dostęp: 1.06.2024).
- NASK (2019). *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów*. Warszawa: NASK. https://cyberprofilaktyka.pl/publikacje/RAPORT_NASTOLATKI_3_ONLINE_.pdf (dostęp: 15.06.2024).
- NASK (2023). *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców*. Warszawa: NASK. https://cyberprofilaktyka.pl/badania/Thinkstat_RAPORT_nastolatki-3_0_ONLINE.pdf (dostęp: 15.06.2024).
- Ochwat, P. (2014). Happy slapping jako czynnik aktywizujący zachowania dysfunkcyjne młodzieży. *Kultura – Media – Teologia*, 18(3), 43–59. DOI: 10.21697/kmt.18.3.

- Olweus, D. (2013). School Bullying: Development and Some Important Challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751–780. DOI: 10.1146/annurev-clinpsy-050212-185516.
- Olweus, D., Limber, S.P. (2018). Some Problems with Cyberbullying Research. *Current Opinion in Psychology*, 19, 139–143. DOI: 10.1016/j.copsyc.2017.04.012.
- Pyżalski, J. (2009). Agresja elektroniczna dzieci i młodzieży. Różne wymiary zjawiska. *Dziecko krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka*, 1(26), 12–27.
- Pyżalski, J. (2011). *Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży*. Sopot: GWP.
- Pyżalski, J. (2012). *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Pyżalski, J. (2013a). Rodzina i szkoła a przeciwdziałanie zaangażowaniu młodych ludzi w ryzykowne zachowania online. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(1), 99–109.
- Pyżalski, J. (2013b). Beyond Peer Cyberbullying – Involvement of Polish Adolescents in Different Kinds of Electronic Aggression. *Studia Edukacyjne*, 28, 147–168.
- Pyżalski, J., Zdrodowska, A., Tomczyk, Ł., Abramczuk, K. (2019). *Polskie badanie EU Kids Online 2018. Najważniejsze wyniki i wnioski*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Rode, D. (2010). *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Siemieniecka, D., Skibińska, M., Majewska, K. (2020). *Cyberagresja – zjawisko, skutki, zapobieganie*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Tokunaga, R.S. (2010). Following You Home from School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277–278.
- Twardowska-Staszek, E., Zych, I. (2019). Bullying i cyberbullying wśród dzieci i młodzieży. Analiza porównawcza wyników badań prowadzonych w Polsce i Hiszpanii. Wyzwania dla profilaktyki. *Studia Paedagogica Ignatiana*, 22(3), 115–137. DOI: 10.12775/SPI.2019.3.006.
- Walendzik, G., Wilkosz, K. (2018). *Zapobieganie i przeciwdziałanie przemocy w cyberprzestrzeni Ochrona dzieci i młodzieży*. <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16481.pdf> (dostęp: 1.04.2024).
- Waligóra-Huk, A. (2015). *Cyberprzemoc wśród młodzieży ze szkół wiejskich*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Walrave, M., Heirman, W. (2009). Skutki cyberbullyingu – oskarżenie czy obrona technologii? *Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka*, 1(26), 27–46.
- Włodarczyk, J. (2013). Zagrożenia związane z korzystaniem z internetu przez młodzież. Wyniki badania EU NET ADB. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(1), 49–68. <https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/view/80/69> (dostęp: 14.10.2023).
- Wojtas, M. (2010). Proces uwodzenia dzieci w Internecie. W: *Dziecko w sieci. Zapobieganie wykorzystywaniu seksualnemu dzieci w Internecie. Profilaktyka, prewencja, nowa legislacja* (s. 6–8). Warszawa: Fundacja „Dzieci Niczyje”.
- Wojtasik, Ł. (2009). Przemoc rówieśnicza z użyciem mediów elektronicznych – wprowadzenie do problematyki. *Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka*, 1(26), 7–11.
- Wojtasik, Ł. (2014). Seksting wśród dzieci i młodzieży. *Dziecko Krzywdzone. Teoria – Badania – Praktyka*, 13(2), 79–98.
- Wójcik, S. (2017). Zagrożenia dzieci i młodzieży w internecie. *Dziecko Krzywdzone: Teoria, Badania – Praktyka*, 1(16), 270–287.

ABSTRACT

Cyberbullying among young people is increasingly common, negatively affecting mental health and social functioning. This phenomenon includes various forms of negative behaviour in cyberspace. It is important to understand the scale of the problem of cyberbullying, identifying the main

risk factors, forms and consequences for the functioning of young people. The survey was conducted to determine, the severity of manifested, experienced and observed youth of various forms of cyberbullying. The CAWI method was used, and the survey instrument was the Scale for the Study of Cyberbullying (SdBC), which included questions about the youth's experience of cyberbullying as perpetrator, victim and witness. A total of 252 students aged 17–19 took part in the survey. The majority of respondents had never engaged in, experienced or witnessed cyberbullying. Cyberbullying is considered a common problem among high school students. There is a need to develop more effective prevention programs aimed at young people, with a particular focus on the most common forms of online violence. It is important to raise awareness among young people about the consequences of such behaviour.

Keywords: cyberbullying; peer violence; risky behaviour; youth; increase